

CARTEA ALBĂ A BUNEI GUVERNĂRI

Priorități de politici pentru următoarele 12 luni pentru Guvernul Republicii Moldova

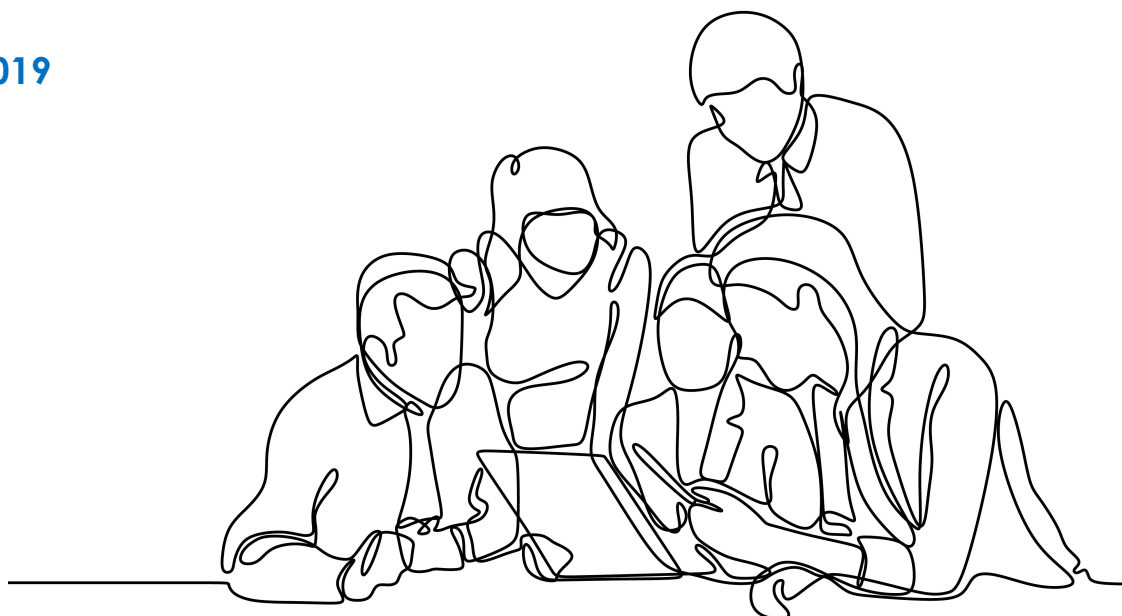
Elaborată de către:

Centrul Analitic Independent “Expert-Grup” - - www.expert-grup.org

Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE) – www.ipre.md

Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM) – www.crjm.org

19 iulie 2019

Cuprins:

Despre document.....	3
Finanțe publice.....	4
Integritatea sectorului public	5
Climat de afaceri	7
Piața muncii	8
Protecție socială.....	9
Implementarea Acordului de Asociere (AA).....	11
Implementarea DCFTA (ZLSAC)	11
Sectorul financiar	13
Mediul înconjurător	14
Reforma Administrației Publice	15
Securitatea energetică	17
Politica externă	19
Sectorul de apărare și securitate	19
Reglementarea conflictului transnistrean	20
Justiție	21
Anticorupție	24
Drepturile Omului	25
Societate Civilă	26

Despre document

În contextul formării noului Guvern și având în vedere necesitatea stringentă de a promova o serie de politici și reforme pentru a consolida buna guvernare în sectoarele-cheie de dezvoltare, Centrul Analitic Independent Expert-Grup, Centrul pentru Politici și Reforme Europene și Centrul de Resurse Juridice din Moldova și-au unit eforturile la elaborarea Cărții Albe a Bunei Guvernări.

Documentul prezintă o sinteză succintă a principalelor recomandări de politici și reforme în domeniile economice, sociale, justiție, politică externă, securitate și apărare, reforma administrației publice, precum și implementarea Acordului de Asociere (AA) și Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC) cu UE, care sunt recomandate să fie implementate în următoarele 12 luni de către Guvern. Acestea au fost identificate în rezultatul multiplelor analize și studii de politici care îmbină 3 principii de bază: (i) urgența implementării (necesită a fi implementate cât de curând posibil); (ii) fezabilitatea financiară și tehnică a implementării; și (iii) impactul scontat pe termen scurt și lung.

Autorii nu insistă pe exhaustivitatea recomandărilor, însă recomandă Guvernului ca acestea să fie incluse în Planul de acțiuni consolidat. În același timp, autorii se declară deschiși în oferirea expertizei de care dispun în vederea promovării și implementării acestora, inclusiv în parteneriat cu alți reprezentanți ai societății civile și comunitatea partenerilor de dezvoltare.

Finanțe publice

- **Asigurarea stabilitatii politicii fiscale. Considerăm că este îndreptățită menținerea politicii fiscale adoptate de precedentul Guvern**, inclusiv a cotei unice de impozitare a venitului și a tarifului redus a contribuției de asigurări sociale de stat a angajatorului. Eventual, ar putea fi revizuit sistemul TVA în vederea uniformizării, simplificării și reducerii la minimum a breșelor în fluxul TVA prin raționalizarea cotelor, excepțiilor și scutiilor. Totodată, este stringent necesară implementarea mult mai eficientă a metodelor indirecte de estimare a veniturilor impozabile și extinderea metodelor indirecte la evaluarea proprietăților în scopul impozitării veniturilor.
- **Sporirea veniturilor bugetare prin reducerea evaziunii fiscale.** Serviciul Fiscal de Stat trebuie să-și intensifice eforturile pentru identificarea activităților economice informale de proporții și aducerea acestora în câmp legal. În acest sens, este necesară eficientizarea resurselor și adoptarea tehnicilor necesare pentru limitarea evaziunii fiscale, inclusiv prin acumularea, analiza și interoperabilitatea datelor cu alte structuri publice și comerciale. În același timp, este necesar ca Serviciul Fiscal de Stat și cadrul normativ să fie adaptat pentru a asigura eficiența urmăririi fiscale, astfel încât costurile urmăririi să fie net inferioare veniturilor fiscale potențiale urmărit.
- **Evaluarea strategică a cheltuielilor publice.** Pentru fiecare sector este necesară efectuarea unor analize profunde privind impactul cheltuielilor publice asupra indicatorilor de performanță și rezultat. Un accent special trebuie pus pe analiza strategică a investițiilor publice. Planificarea cheltuielilor în viitorul CBTM trebuie să fie făcută în funcție de aceste rezultate.
- **Asigurarea transparenței absolute a sistemului finanțelor și proprietății publice.** Nu există nici un argument, altul decât cele strict legate de secretul de stat indispensabil pentru asigurarea securității, care ar îndreptăți camuflarea datelor privind veniturile și cheltuielile publice. Deși despre transparentizarea sistemului financiar public se vorbește de mult timp, foarte puține au fost făcute la modul practic. Noi considerăm că două măsuri cu caracter tehnic ar spori enorm transparența și controlul public asupra cheltuielilor bugetare. În particular, considerăm că este necesară implementarea: 1) unui sistem electronic integrat de achiziții publice și 2) unui sistem trezorerial electronic, ambele urmând să asigure transparența și controlul public în timp real asupra finanțelor publice.
- **Implementarea plinară a sistemului electronic de achiziții publice MTender.** Existența unui sistem electronic de achiziții publice este crucială pentru asigurarea transparenței, evidenței și eficienței cheltuielilor publice. Urgentarea lucrărilor de finalizare a sistemului MTender trebuie să fie o prioritate în domeniul finanțelor publice, inclusiv și din contul identificării surselor adiționale în bugetul public.

- **Sporirea eficienței fondurilor cu destinație specială.** Ministerul Finanțelor împreună cu ministerele de respective de ramură ar trebui să elaboreze proiectul de reformare a Fondului Rutier și Fondului Ecologic Național.
- **Implementarea bugetării sensibile la gen.** Revizuirea procesului bugetar astfel ca acesta să ia în considerație dimensiunea de gen și, în particular, nevoile specifice ale femeilor și bărbaților, în special din categorii vulnerabile (ex: din localități rurale, cu venituri mici, cu dizabilități, minorități etnice etc.).
- **Implementarea măsurilor de sporire a eficienței achizițiilor publice,** prin (i) dezvoltarea sistemelor electronice de achiziții publice, (ii) implicarea organizațiilor societății civile în monitorizarea achizițiilor publice, (ii) sporirea capacității autorităților contractante, inclusiv prin cooperarea voluntară.
- **Sporirea eficienței finanțelor publice locale.** Este necesară elaborarea proiectului privind reforma administrativ-teritorială și demararea unor consultări largi pe acest subiect, urmate de adoptarea noii structuri cu punerea în practică din 2023.

Integritatea sectorului public

- **Separarea mai bună a sferei politice de cea economică și instituirea mecanismelor pentru evitarea conflictelor de interese.** În particular, este vorba despre necesitatea unei decuplări efective a agențiilor publice autonome (autorităților de reglementare) de la influențele politice, inclusiv prin reglementarea mai bună a conflictelor de interese și introducerea principiului de evaluare externă independentă a activității acestora. Asemenea instituții ca Consiliul Concurenței, ANRE, ANRCETI și altele asimilabile, trebuie să fie mai bine protejate de influențele din partea politicului, inclusiv prin prevederi legislative care ar reglementa traseul persoanelor dintre funcțiile de demnitate publică. Anumite parcursuri – de exemplu, de la funcția de ministru imediat la funcția de membru al consiliilor de administrare a acestor agenții autonome trebuie să fie interzise sau permise numai după o anumită pauză între funcțiile de demnitate publică (de exemplu, 2 ani). Totodată, legislația națională ar trebui să instituie mecanisme de evaluare externă periodică obligatorie a entităților de reglementare, evaluări care ar trebui să rezulte în rapoarte publice privind calitatea actului de reglementare a autorității respective.
- **Sporirea controlului asupra utilizării patrimoniului public** prin: (i) evidența mai bună a patrimoniului deținut de autorități, instituțiile și întreprinderile publice (cu capital public), (ii) raportarea privind utilizarea proprietății publice în baza unui formular elaborat de către Ministerul Finanțelor,, (iii) elaborarea unui sistem de indicatori de performanță pentru utilizarea patrimoniului public, segregarea și delegarea pe responsabili individuali pentru asigurarea atingerii obiectivelor de performanță la utilizarea patrimoniului public, mecanisme eficiente de intervenție în cazul înregistrării devierilor de la obiective.

- **Excluderea întreprinderilor care provin din jurisdicții ce nu implementează standarde internaționale de transparență (jurisdicții off-shore)** sau a întreprinderilor ce sunt controlate direct sau indirect de astfel de întreprinderi din tranzacționarea cu autoritățile publice (achiziții publice, privatizare, concesiune și parteneriat public-privat)
- **Facilitarea accesului la informație.** Este necesară examinarea cerințelor de reglementare existente în ceea ce privește transparența și dezvăluirea informației, prin revizuirea atât a elementelor care fac obiectul transparenței, cât și a mecanismelor de punere în aplicare a acestor cerințe, dar și atribuirea obligativității cadrului de reglementare aferent transparenței și dezvăluirii informației entităților economice cu capital de stat. Totodată este necesară concretizarea responsabilităților și obligațiilor tuturor părților implicate în procesul de asigurarea a transparenței și divulgare a informației, precum și includerea unui mecanism de sancționare a entităților sau conducătorilor acestora pentru nerespectarea cerințelor legale de raportare și asigurare a transparenței.
- **Sporirea transparenței în sectorul privat.** Eliminarea din categoria secretului comercial a rapoartelor fiscale și statistice ale entităților private. Elaborarea unor baze de date interactive cu acces public asupra datelor statistice și fiscale.
- **Sporirea transparenței în întreprinderile cu capital de stat.** Sprijinirea entităților economice cu capital de stat în eforturile de adaptare la cerințele de transparență și publicare, prin elaborarea unor modele și proceduri de raportare, indicatori de performanță monitorizați constant și crearea unei platforme web, dedicate informării publicului larg despre rezultatele administrării proprietății publice, care ar îngloba toată informația raportată de entitățile în cauză. Totodată, este necesară asigurarea respectării de către întreprinderile de stat a prevederilor privind dezvăluirea informației, inclusiv prin publicarea anuală a unui raport comprehensiv care să conțină performanța financiară cumulativă a tuturor întreprinderilor.
- **Limitarea rolului statului în gestionarea întreprinderilor de stat la stabilirea indicatorilor de performanță,** cu împuternicirea deplină a consiliului de administrare să elaboreze strategia de afaceri care să conducă spre atingerea acestor indicatori. Stabilirea clară a criteriilor (profesionalism și aptitudini) pentru numirea membrilor consiliilor de administrare și administratorilor întreprinderilor, cu interzicerea persoanelor afiliate politic să dețină aceste funcții. Profesionalizarea graduală a consiliilor de administrație, cu atragerea managerilor din sectorul privat și a specialiștilor în finanțe și contabilitate în comisiile de cenzori ale companiilor. Privatizarea competitivă și transparentă întreprinderilor cu capital de stat care operează ineficient, inclusiv din cauza corupției și a clientelismului politic.

Climat de afaceri

Consolidarea statului de drept și protejarea investițiilor private prin:

- Revizuirea codului penal și a interpretabilității crimelor, în special a crimelor economice.
- Revizuirea și reducerea discreției funcționarilor la interpretarea cerințelor față de sectorul privat.
- Inițierea unui proiect de analiză detaliată a proceselor de prestare a serviciilor publice și interacțiune cu sectorul privat, scopul căruia ar fi eliminarea proceselor inutile, simplificarea procedurilor, reducerea la minim a efortului cetățeanului.
- Creșterea responsabilității funcționarilor în fața cetățenilor și sectorului privat.

Asigurarea principiilor economiei de piață prin:

- Eliminarea barierelor în libera circulație a capitalului, resurselor umane și mărfurilor, după cum și a elementelor de concurență nelocală
- Omogenizarea poverii fiscale pe venituri din investiții, astfel încât toate instrumentele financiare să fie în competiție unul cu altul
- Eliminarea practicilor de stabilire a comisiunilor, altor măsuri din partea agenților economici pentru blocarea sau creșterea artificială a costurilor de transfer al clientului de la un furnizor de servicii la altul.
- Implementarea instrumentelor de plată (cambia, biletul la ordin, obligațiuni) cu titlul executoriu și procedură specială de examinare a litigiilor (similar cu practica românească).

Completarea legii cadastrului bunurilor imobiliare cu prevederi suplimentare privind protejarea investitorului în construcții și anume:

- Obligatorietatea indicării în contractul de investiții a parametrilor infrastructurii comune, suprafețe comune, rețele, teren, alte obiecte de infrastructură care vor face parte din condominiu și vor fi transmise cu titlu gratuit asociației în condominiu.
- Obligatorietatea indicării calității materialelor utilizate în construcția clădirii și a infrastructurii.
- Obligatorietatea oferirii informațiilor privind starea financiară a companiei la prima cerere a investitorului, obligarea publicării rapoartelor financiare, accesibile gratis pentru investitori în cazul în care compania colectează bani de la investitori anticipat etapelor de construcție.
- Revizuirea condițiilor de eliberare a actelor permissive în domeniul construcțiilor (certificatelor de urbanism și autorizațiilor de construcții) prin protejarea drepturilor vecinilor, respectarea cerințelor de planificare urbană, excluderea abuzurilor legate de schimbarea documentației de proiect înainte de darea în exploatare a blocurilor locative (mansardarea abuzivă)
- Crearea asociațiilor de proprietari de bunuri în condominiu la etapa de inițiere a proiectelor investiționale
- Intrarea în vigoare și implementarea Legii cu privire la condominiu.

Protejarea drepturilor investitorilor privați și a primăriilor în rețelele de distribuție prin:

- Inițierea unui proiect amplu de evaluarea a rețelelor de distribuire a gazelor naturale construite pe mijloacele bănești ale cetățenilor și primăriilor localităților (circa 2/3 din totalul rețelelor de distribuție) și recunoașterea lor în calitate de investitori cu acordarea cotelor respective din compania de distribuție gaze naturale naționale.
- Crearea unui cadru juridic de reglementare și recunoaștere a investițiilor efectuate de către cetățeni în infrastructura locală: cote de participare, obligațiuni municipale sau alte instrumente de investire, cu reguli simple și clare și aplicabilitate practică.

Eliminarea abuzurilor în baza legislației privind datele cu caracter personal prin:

- Eliminarea obligativității înregistrării și notificării privind calitatea de operator de date cu caracter personal, cu excepția companiilor care operează cu volume masive de date ale clienților (bănci, companii de asigurări, companii de telecomunicații, fisc, poliție, registru, alte instituții similare)
- Fortificarea cadrului normativ privind inițierea investigațiilor privind abuzul în procesarea datelor cu caracter personal de către cetățeni, obligarea și responsabilizarea instituțiilor și funcționarilor din domeniul de supraveghere a sectorului dat.

Încurajarea micului business (liberii profesioniști, businessul de familie, micile întreprinder agricole și alte entități private cu numărul de angajați până la 20 de persoane) prin:

- Dezvoltarea unor metode simplificate de raportare și raportarea mai rară către organele fiscale și alte autorități (de exemplu, o dată pe an).
- Metode simplificate de plată a taxelor care reduc efortul de calcul și raportare.
- Elaborarea unui capitol separat în Codul Muncii pentru categoria dată de întreprinderi, eliminând o serie de prevederi împovărătoare pentru această categorie de întreprinderi și metode simplificate de angajare și eliberare din funcție a angajaților.
- Corelarea amenzilor economice cu valoarea prejudiciului pentru a elimina avantajul masiv al companiilor mari privind costul redus al încălcărilor versus prejudicii.

Piața muncii

- **Asigurarea transparenței procesului de reformă a relațiilor de muncă.** Analiza legislației muncii și eventuala modificare a Codului Muncii sau adoptarea unui nou Cod trebuie făcută pe baza unor metodologii internaționale relevante și nu având la bază doar activitățile de lobby exercitate de business sau de sindicate. În acest sens pot fi utilizați, de exemplu, indicatorii OCDE de strictete a protecției muncii, pe bază cărora poate fi efectuată o analiză obiectivă pe date internațional comparabile.

- **Fortificarea cadrului instituțional în domeniul pieței muncii.** Este necesară revizuirea deciziilor prin care au fost limitate competențele de control a securității muncii deținute de Inspectoratul de Stat al Muncii, în special al controalelor inopinate. Este recomandabil ca Inspectoratul să adopte o politică de control bazată pe evaluarea riscurilor și pe publicarea listelor entităților de risc care trebuie să se aștepte la asemenea controale, fără a specifica data controalelor. Reîntoarcerea dreptului de controale inopinate în baza criteriilor de risc și publicarea listelor de control va facilita eforturile de diminuare a ocupării informale, făcând procesul transparent.

Protecție socială

Asigurări sociale

- **Dezvoltarea sistemului multipilon de pensii.** Implementarea graduală a pilonului 2 și 3 de pensii cu asigurarea unui tratament fiscal identic pilonului 1, în baza unei analize minuțioase de impact.
- **Revizuirea mecanismului de formare a contribuțiilor la fondul social prin:**
 - separarea fondului de pensii bazat pe vârstă pentru care contribuie fiecare cetățean de celelalte fonduri;
 - separarea fondului pentru pierderea locului de muncă cu includerea unei contribuții individuale separate de asigurare în caz de pierdere a locului de muncă;
 - constituirea fondului social separat pentru alte plăți sociale (pături vulnerabile, lipsă de venituri, pensii pentru invaliditate, pensii speciale, pensii majorate, pensiile polițiștilor și altor categorii achitate până la vârsta standard de pensionare). Toate aceste plăți care nu pot fi constituite din contribuțiile persoanelor în favoarea cărora aceste plăți sunt efectuate trebuie să fie acoperite integral din sursele de venit generale ale statului și nu prin împovărarea forței de muncă.
 - eliminarea altor poveri sociale din contribuțiile obligatorii calculate pe forța de muncă, în particular fondul social.
- **Extinderea eligibilității perioadelor de stagiu care se ia în calcul la plata pensiilor pentru limita de vârstă.** Completarea legislației actuale, astfel încât concediul neplatit de îngrijire a copilului (3-4 ani) la fel să fie considerat pentru părinte ca staj de muncă evaluat la salariul minim legal din economie (la fel cum este considerat în prezent segmentul 0-3 ani). În multe țări din UE este considerat ca stagiu o perioadă mult mai lungă de timp, sub formă de credite de pensie pentru perioada de creștere a unui copil sub 12 ani. Totodată, este necesară și completarea legislației actuale care prevede, începând cu 1 ianuarie 1999, eliminarea considerării studiilor superioare ca ani de stagiu de muncă – astfel încât anii petrecuți la studiile de licență și masterat să fie considerați și după 1 ianuarie 1999 ca ani de stagiu, la salariul minim pe economie.

Asistență socială

- **Organizarea consultărilor publice cu societatea civilă și partenerii de dezvoltare** pentru a discuta în mod prioritar problemele persoanelor cu dizabilități, facilitățile fiscale și/sau alte facilități angajatorilor pentru angajarea persoanelor cu dizabilități, precum și a tinerilor specialiști, asistența acordată copiilor orfani, dezvoltarea serviciilor specializate de creșă pentru copii cu vârsta sub 2 ani, precum și dezvoltarea serviciilor specializate pentru vârstnici.
- **Evaluarea specială a situației pensionarilor cu cele mai joase venituri (toti cei care au pensia sub minimul de existență și au împlinit vârsta de pensionare cerută universal) și fixarea unui nou prag minim absolut.** Ca și obiectiv, este necesar ca orice persoană pensionată, indiferent de stajul de contribuție, să primească pragul minim de pensie egal cu indicatorul VMLG (1056 lei în 2019), iar cei cu stajul complet de cotizare – să aibă pensia minimă egală cu minimul de existență.
- **Mărirea urgentă și semnificativă, începând cu 1 ianuarie 2020, a scutirii de impozitul pe venit pentru fiecare copil aflat la întreținere – fiecare părinte să beneficieze pentru fiecare copil minor sub 18 ani de o scutire egală cu minim 70% din scutirea sa personală (ar însemna o creștere de la circa 30 lei păstrați lunar în buzunarul părintelui – la circa 168 lei, pentru fiecare copil).**
- **Ridicarea plafonului minim pentru indemnizația lunară de creștere a copilului de 0-2 ani** – de la minimul actual de 540 lei până la indicatorul VMLG de 1056 de lei, atât pentru persoanele asigurate cât și cele neasigurate. Dacă există constrângeri bugetare, această mărire a plafonului minim poate fi aplicată gradual – inițial să intre în vigoare cel puțin pentru primul an de viață, ulterior pentru al 2-lea an. Este necesar ca plafonul minim unic să fie aplicat identic - atât pentru persoanele asigurate, cât și cele neasigurate - care au copii cu vârsta sub 2 ani.
- **Mărirea alocației minime lunare acordate copiilor cu dizabilități congenitale/ din naștere** – gradual până la indicatorul minim VMLG, ulterior până la minimul de existență.
- **Pe termen mediu, se recomandă introducerea alocației universale lunare pentru copii de la naștere până la 18 ani** (inițial de minim 30% din VMLG, gradual crescută în dependență de nivelul de dezvoltare economică a țării).
- **Revizuirea listei de medicamente esențiale oferite gratuit pentru copiii până la 18 ani** (la moment lista nu este relevantă), și extinderea gratuității pentru tratamentele stomatologice oferite în prezent până la 12 ani (să devină până la 18 ani).

Implementarea Acordului de Asociere (AA)

- **Consolidarea capacităților MAEIE în calitate de coordonator al procesului de coordonare și monitorizare a implementării Acordului de Asociere UE-Moldova.**
- **Clarificarea rolului și competențelor MAEIE, Cancelariei de Stat, Centrului de Armonizare a Legislației, Ministerului Economiei și Infrastructurii și a Ministerului Finanțelor în procesul de coordonare și monitorizarea implementării Acordului de Asociere și a obiectivelor de dezvoltare strategică a Republicii Moldova.**
- **Depășirea restanțelor în implementarea Acordului de Asociere UE-Moldova** prin elaborarea unei liste de acțiuni prioritare legislative și de implementare prevăzute în PNAIAA (2017-2019) pentru perioada (1) august – decembrie 2019 și (2) cele care urmează să fie realizate în perioada ianuarie-decembrie 2020 în vederea depășirii principalelor restanțe în implementarea Acordului de Asociere UE-Moldova.
- **Demararea procesului pentru lansarea unei noi Agende de Asociere pentru anii 2021-2023** prin lansarea procesului de revizuire a Agendei de Asociere UE-Moldova (2017-2019) și stabilirea priorităților pe termen mediu pentru negocierea cu UE a unei noi Agende de Asociere pentru anii 2021-2023.
- **Solicitarea suportului UE pentru instituirea unui Fond de Suport a Republicii Moldova în procesul de transpunere a acquis-ului UE în legislația națională.** Acest suport ar putea include, de asemenea, o componentă importantă care vizează îmbunătățirea capacităților actorilor neguvernamentali de a contribui la monitorizarea și evaluarea ex-post a implementării politicilor în conformitate cu angajamentele prevăzute de Acordului de Asociere și ZLSAC.
- **Cooperarea cu actorii neguvernamentale și partenerii de dezvoltare în vederea pilotării „screening-ului” i.e. evaluării gradului de aproximare a cadrului instituțional și legal național cu aquis-ul UE.** Unul din obiectivele acestui exercițiu este de a identifica indicatori noi pentru a avansa în realizarea obiectivelor Acordului de Asociere și a crește nivelul de armonizare a Republicii Moldova cu legislația și standardele UE.

Implementarea DCFTA (ZLSAC)

- **Accelerarea implementării standardelor UE.** Adoptarea unei legislații secundare ce ar prevedea atât adoptarea continuă a standardelor europene, cât și aplicarea acestora în practică de către mediul de afaceri. Raportarea pe marginea preluării standardelor europene drept standarde naționale capătă valoare maximă atunci când este evaluată

sistematic numărul standardelor de facto utilizate în procesul de producție în economia națională.

- **Revizuirea continuă a standardelor naționale și demonopolizarea GOST-ului**, dar cu consultarea mediului de afaceri interesat, inclusiv în baza unor runde de negocieri, cu identificarea unor facilități și a unei agende de tranziție benevolă spre standardele europene. Asigurarea cadrului normativ secundar tehnologic care permite utilizarea ambelor standarde. Dezvoltarea capacităților specialiștilor de ramură pentru adoptarea standardelor europene, certificarea și autorizarea construcțiilor și lucrărilor conform standardelor europene. Asemenea tip de abordare este în special relevant pentru reglementările tehnice vechi care prevăd obligativitatea anumitor GOST-uri. Evaluarea imediată a legislației secundare (norme de ramură, standarde tehnice etc) pentru a identifica și revizui regulamentele tehnice care cer aplicarea GOST-urilor și includerea expresă a standardelor UE în calitate de alternative de norme și standarde tehnice mai ales în cazurile care creează situație de contradicție cu standardele europene.
- **Inspectarea funcționalității mecanismului de supraveghere a pieții la nivelul conformității, dar și în privința acreditării laboratoarelor de încercări.** Producția de bunuri de calitate și sigure pentru consumul intern, importul lor și respectiv exportul acestora depinde de funcționarea adecvată a instituțiilor publice și private care asigură o conformitate strictă cu rigorile care rezultă din bunele practici europene.
- **Eliminarea restricțiilor privind exportul pe piața UE a produselor de origine animalieră.** Consolidarea eforturilor ce vizează includerea Republicii Moldova în grupul țărilor terțe care au dreptul de a exporta produse de origine animală pe piața UE.
- **Renegocierea volumelor contingentelor existente în sensul majorării acestora pentru acele categorii de produse care au demonstrat un potențial mai mare la export.**
- **Acordarea suportului necesar producătorilor autohtoni** pentru a facilita penetrarea noilor piețe, a implementa standarde UE sau a face față concurenței pe piața internă, precum și susținerea și încurajarea transformărilor structurale profunde necesare pentru ridicarea competitivității economiei naționale.
- **Identificarea unui mecanism fiabil de monitorizare a implementării DCFTA în regiunea transnistreană** ținând cont de responsabilitatea autorităților constituționale de a garanta partenerilor europeni corectitudinea implementării angajamentelor asumate în cadrul acestui acord pe întreg teritoriul țării.
- **Reluarea discuțiilor cu autoritățile Federației Ruse în sensul reevaluării măsurilor restrictive aplicate față de mărfurile de origine moldovenească**, inclusiv prin prezentarea argumentelor ce țin de pretinsa invazie a mărfurilor de proastă calitate pe

piața Federației Ruse, dar și eliminarea caracterului subiectiv în admiterea exporturilor efectuate doar de unele companii moldovenești.

- **Reevaluarea inițiativelor ce vizează extinderea regimurilor de comerț liber cu țările unde există un dezechilibru comercial profund**, dar și potențial limitat de export (cum ar fi China) prin cuantificarea obiectivă a impactului asupra economiei naționale a acestor înțelegeri.
- **Promovarea și implementarea Acordului OMC cu privire la facilitarea comerțului**, fapt ce va conduce la fluidizarea comerțului regional și internațional prin reducerea costurilor tranzacționare, dar și optimizarea fluxului transfrontalier.
- **Asigurarea deplină a funcționalității Convenției PEM cu privire la regulile de origine care va crea beneficii economice**, în special la capitolul oportunităților de atragere a investițiilor adiționale în sectorul industrial și de prelucrare a materiei prime.

Sectorul financiar

- **Menținerea stabilității prin prevenirea supra-îndatorării populației.** Este esențial să fie demarată colectarea datelor pentru monitorizarea gradului de îndatorare a populației de către Biroul Național de Statistică și să fie extinsă obligativitatea raportării către biroul istoriilor de credit a tuturor sectoarelor care creditează populația. Totodată, pe aspect de protecție a cetățenilor, este important ca dobânzile anuale efective (DAE) să fie incluse în fiecare publicitate ce ține de acordarea unui credit, iar contractul de credit să fie oferit clientului înainte ca acesta să îl semneze, iar modelele standarde de contracte să fie publicate pe site-urile instituțiilor financiare și disponibile în oficiile și agențiile acestora.
- **Dezvoltarea mecanismului de garantare a depozitelor.** Deși recente modificări aduse la legislația în vigoare au extins plafonul de garantare până la suma de 50 mii lei, mecanismul are în continuare un rol redus în prevenirea crizelor și penalizarea activității riscante a băncilor. În acest context este important ca reforma Fondului să continue astfel încât băncile cu un apetit de risc mai mare să fie taxate corespunzător pentru posibilele implicații asupra întregului sistem financiar. De asemenea, protecția deponenților ar trebui să se extindă asupra unui grup mai larg de persoane, cum ar fi cele juridice sau alte categorii de persoane fizice (ex. întreprinzători individuali). Nu în ultimul rând, scheme de garantare ar trebui dezvoltate și pentru alte forme de economisire, cum ar fi depunerile în cadrul Asociațiilor de Economii și Împrumut care devin destul de active în ultimul timp.

- **Excluderea interacțiunii cu jurisdicții *off-shore*.** Implementarea standardelor internaționale de transparență în legislația națională, cunoașterea proprietarilor reali ai entităților de interes public și verificarea amănunțită a investițiilor din destinații exotice.
- **Dezvoltarea pieței valorilor mobiliare de stat.** Emisiunile de VMS cu scadență de 5 ani au fost un pas important luat de autorități care trebuie să fundamenteze o tendință pe termen lung. Totuși, mecanismul actual de plasare și tranzacționare a VMS favorizează băncile, acestea deținând mai bine de 70% din soldul VMS aflat în circulație. Astfel, se impune extinderea gamei de persoane/instituții care au acces la licitațiile primare ale VMS și tranzacționarea lor pe o piață secundară liberă (bursă) ușor accesibilă de către toți investitorii profesioniști și neprofesioniști.
- **Eficiențizarea mecanismului de intermediere.** Pe lângă modernizarea legislației bancare, trebuie revizuită și legislația cu privire la gaj (ex. termenul maxim în care valorile gajate pot fi transmise în proprietatea creditorului). Mai mult ca atât, Birourile Istoriilor de Credit pot deveni o sursă mult mai credibilă de cunoaștere a clienților odată cu extinderea volumului de informații referitor la datoriile clienților.
- **Creșterea incluziunii financiare a populației.** Reducerea costurilor de tranzacționare, efectuarea tuturor transferurilor guvernamentale exclusiv prin intermediul sistemului bancar și promovarea nivelului de informare și protecție a consumatorilor de servicii financiare trebuie să devină un imperativ.
- **Încurajarea inițiativelor de dezvoltare a instrumentelor financiare prin intermediul tehnologiilor (Fintech).** Autoritățile de reglementare trebuie să prezinte o deschidere mai mare pentru inovațiile digitale în domeniul plăților și serviciilor financiare. Practica Europeană în acest sens prevede crearea spațiilor de testare, care reprezintă un cadru care permite întreprinderilor nouînființate din domeniul FinTech să efectueze experimente în condiții reale, într-un mediu controlat și sub supravegherea autorităților de reglementare. Ulterior, după perioada de testare, în cazul în care se atestă că produsul este binevenit pentru piață, participanții depun dosarul pentru a obține toate autorizațiile în conformitate cu legislația în vigoare. Aceasta va reduce considerabil costurile de lansare a afacerilor stimulând spiritul inovațional.

Mediul înconjurător

- **Valorificarea potențialului energetic al deșeurilor prin ajustarea legislației de mediu în vederea încurajării incinerării și coincinerării,** în paralel cu promovarea cadrului juridic și instituțional pentru prevenirea poluării potențiale a aerului și a apei care ar putea rezulta din aceste practici.

- **Dezvoltarea capacității și asigurarea funcționării eficiente a Inspectoratul Ecologic de Stat și Agenției de Mediu** prin deblocarea procesului de angajare a personalului în aceste instituții.
- **Sprijinirea companiilor pentru implementarea standardului ISO 14000 privind managementul ecologic.**
- **Prevenirea impactului negativ în urma construcției centralei hidroenergetice de pe Nistru.** Este imperativă implicarea Guvernului în negocieri active cu partea ucraineană privind problema construirii centralei hidroenergetice de pe Nistru, colectând în paralel dovezi despre potențialul impact și asigurarea transparenței acestui proces.

Reforma Administrației Publice

- **Evaluarea efectelor și impactului reformei Guvernului realizată în 2017.** Reformarea Guvernului a ținut în mod special reducerea cheltuielilor pentru funcționarea ministerelor și altor autorități administrative centrale, ceea ce a dus la reducerea personalului în autorități și, implicit, a erodat capacitățile autorităților publice centrale. Reforma a vizat foarte puțin sau chiar deloc raționalizarea și îmbunătățirea funcțiilor și business-proceselor care au loc în cadrul autorităților și între autorități, esențiale în elaborarea și implementarea în mod eficient, eficace, econom și în baza evidențelor reformele și politicile publice asumate de guvern și centrate pe nevoile și așteptările cetățenilor. Prin urmare, la această etapă este imperioasă evaluarea efectelor și impactului reformei instituționale a administrației publice centrale, realizarea analizelor funcționale a autorităților, inclusiv revizuirea orizontală a portofoliilor, revizuirea verticală a ministrelor și entităților subordonate, revizuirea cheltuielilor publice, revizuirea business-proceselor, și ajustarea structurii și funcțiilor autorităților, urmând principiile de bună Guvernare, la viziunea de dezvoltare a Republicii Moldova pe termen lung.
- **Implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare “Moldova 2030”.** Pe parcursul anului 2018 a fost elaborat și aprobat de către Guvern și Parlament principalul document național de planificare strategică – SND “Moldova 2030”. Acesta a fost elaborat cu suportul agențiilor ONU și Centrului Analitic Independent “Expert-Grup” în baza unui proces participativ amplu și are scopul să operaționalizeze viziunea și elementele-cheie ale Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă și, implicit, Obiectivele de Dezvoltare Durabilă. Pentru implementarea viziunii centrată pe oameni și pe calitatea vieții, documentul prevede reforma sistemului național de planificare strategică, prin optimizarea numărului documentelor de politici, revizuirea acestora și asigurarea coerenței cadrului de politici cu procesul bugetar. În acest context, este necesară promulgarea de către Președintele Republicii Moldova a SND “Moldova 2030”

în vederea reformării și eficientizării cadrului de planificare strategică, de care depinde coerența și sustenabilitatea politicilor și reformelor de dezvoltare a țării în toate domeniile. Ulterior, este necesară alinierea activităților autorităților administrative centrale la prevederile SND în ceea ce privește planificarea strategică, elaborarea, implementarea și monitorizarea politicilor publice și actelor normative.

- **Ajustarea strategiilor sectoriale la SND “Moldova 2030”.** După intrarea în vigoare a SND “Moldova 2030”, ministerele de ramură, sub coordonarea Cancelariei de Stat, urmează să ajusteze strategiile sectoriale rămase după optimizare la viziunea SND “Moldova 2030”. În mod corespunzător, urmează să fie ajustate planurile de acțiuni, programele și Strategiile sectoriale de cheltuieli.
- **Introducerea practicii de elaborare a politicilor publice în bază de evidențe și informate,** prin efectuarea analizelor ex-ante a impactului politicilor publice, în special până la elaborarea actelor normative care au impact major asupra cetățenilor.
- **Delimitarea competențelor și proprietății publice între autoritățile administrației publice centrale, administrația publică locală de nivelul I și cele de nivelul II.** Delimitarea clară a competențelor și proprietății publice între toate nivelele administrației publice este inerentă pentru avansarea procesului de descentralizare și va crea premisele necesare pentru transparența și responsabilizarea autorităților publice, alocarea resurselor umane și financiare necesare pentru realizarea deplină a funcțiilor autorităților publice și prestarea eficientă a serviciilor publice.
- **Fortificarea Cadrului strategic pentru reforma administrației publice,** prin:
 - Fortificarea rolului, funcțiilor și capacităților Cancelariei de Stat pentru a avea rolul de „centru al Guvernului”, în conformitate cu recomandările SIGMA.
 - Revizuirea mandatului Centrului de Implementare a Reformelor în vederea asigurării rolului acestuia de „Delivery Unit”, care să acorde suport ministerelor în obținerea rezultatelor odată cu implementarea reformelor lansate de Guvern.
 - Asigurarea funcționării Consiliului Național pentru Reforma Administrației Publice în vederea creării unui cadru corespunzător de coordonare și de luare a deciziilor în mod transparent pe toate componentele reformei administrației publice centrale și locale – responsabilizarea autorităților, planificare strategică și politici publice, servicii publice, managementul finanțelor publice și funcția publică.
 - Revizuirea și relansarea cadrului instituțional necesar pentru avansarea procesului de descentralizare, în special Comisia paritară pentru descentralizare și grupurile de lucru corespunzătoare.
 - Promovarea unei platforme la nivelul Parlamentului, care va include Guvernul, autoritățile publice locale și societatea civilă, care va avea scopul de a revizui proiectele de acte normative ce au impact asupra administrației publice locale și va

promova proiectele de acte normative care vor fortifica autonomia locală și descentralizarea.

- Implementarea bugetării pe programe incluse în documentele de politici ale Guvernului. În caz contrar (lipsa unui buget planificat inițial care reflectă inclusiv sursa finanțării) este dificil de a implementa politicile respective.
- Eficientizarea și îmbunătățirea mecanismelor de coordonare și monitorizare, atât la nivel politic cât și la nivel administrativ.

Securitatea energetică

- **Preluarea recomandărilor Secretariatului Comunității Energetice și a reprezentanților UE** pentru îmbunătățirea definitivă a mecanismului de achiziții anuale a electricității, care să facă parte dintr-o lege primară, în loc de a fi un act legislativ secundar (ordin al Ministerului).
- **Realizarea în mod urgent a pașilor necesari pentru separarea producătorilor de furnizori atât pe electricitate cât și gaze naturale**, pentru a asigura o piață cu adevărat liberalizată și a îndeplini angajamentele externe față de Comunitatea Energetică.
- **Facilitarea la nivel tehnic și birocratic, în termenii permisi de lege, pentru avansarea construcției gazoductului Ungheni-Chișinău.** Pe lângă aspectele de construcție, un rol indispensabil pentru darea în funcțiune a gazoductului depinde de politicile tarifare adoptate de către ANRE. Din aceste considerente, concursul pentru numirea conducerii acestei instituții trebuie deschis la maxim și totalmente de-politizat.
- **Stabilirea unor dialoguri strategice la nivel interguvernamental cu România și Ucraina pentru a fi dezvoltate planuri de acțiuni pentru situații de forță majoră în domeniul furnizării de gaze naturale, care poate fi obstrucționat din cauza acțiunilor politizate ale Rusiei.** Adițional, relațiile cu Ucraina în domeniul energetic țin de obiectivul comun de a adera împreună la Rețeau Europeană a Operatorilor de Transport și de Sistem pentru Energie (ENTSOE).
- **Plasarea pe agendă a proiectelor de eficiență energetică în sistemul locativ și cel al infrastructurii sociale (instituții de învățământ, grădinițe)**, care până acum au stagnat chiar în condițiile unor investiții disponibile din partea actorilor externi. Mecanismul trebuie să fie bazat pe un Fond național de finanțare a acestor proiecte cu activitate transparentă și criterii clare de finanțare a proiectelor de eficientizare bazate pe linii de finanțare orientate spre categorii de beneficiari. Revizuirea planurilor operaționale de eficientizare a sectoarele consumatoare de energie trebuie să vină pe linia Ministerului Economiei și Infrastructurii. Concomitent, Parlamentul trebuie să se angajeze activ în actualizare Strategiei Energetice a Moldovei 2030, care în multe privințe deja este învechită.

- **Facilitarea producției de energie regenerabilă din contul surselor ce afectează cel mai puțin mediul ambiant (energie eoliană, solară, geotermică)**, pentru a spori independența energetică, dar luând în calcul beneficiile exportului de electricitate produsă din energie eoliană din România (regiunea Dobrogei). Este necesar asigurarea accesului facilitat a producătorilor individuali la rețeaua de furnizare la prețuri reglementate, prin avantajarea achiziționării de energie din surse regenerabile ca obiectiv general pentru atingerea indicatorilor de reducere a emisiilor de CO₂.
- **Adoptarea unui plan strategic pentru soluționarea problemei datoriei pentru gazele naturale**, care atinge suma de 7 miliarde USD, reprezentând un eventual risc major pentru funcționarea sectorului gazelor naturale. Astfel, se propune dezvoltarea instrumentariului necesar pentru a contoriza în mod separat livrările pe malul drept și stâng. De asemenea, este necesară separarea datoriilor și atribuirea acestora jurisdicțiilor responsabile de consum, prin divizarea clară a responsabilităților juridice legate de datorii conform dreptului comercial până la fiecare consumator individual (persoană fizică sau juridică).
- **Investigarea producției de criptomonede în regiunea transnistreană pentru a identifica consecințele negative care decurg din aceasta pentru securitatea energetică a Republicii Moldova.**
- **“Cartarea și pașaportizarea” rețelelor de distribuție a gazelor naționale în proces de segregare a furnizorului de gaze de distribuitor.** În acest context, furnizorul de gaze trebuie separat de operatorul de distribuție cu includerea în calitate de coproprietar a primăriilor și proprietarilor privați, care au investit în circa 2/3 din rețelele de distribuție de gaze din țară.
- **Eficientizarea reglementării pieței produselor petroliere.** Reevaluarea modelului actual de reglementare a prețurilor la produsele petroliere, prin elaborarea unui algoritm sustenabil (o noua Metodologie), care ar satisface interesele minime ale tuturor părților implicate, fiind ancorat de perspectiva liberalizării totale a pieței date. Excluderea curenților existenți în mediul concurențial pe piața produselor petroliere prin analizarea minuțioasă a practicilor existente în domeniul vizat din partea instituțiilor competente. Asigurarea funcționalității noului sistem de monitorizare a calității produselor petroliere în conformitate cu standardele europene din domeniu, ce ar susține certitudinea în rândul consumatorilor, precum că prețul achitat reflectă pe deplin calitatea produsului procurat.

Politica externă

- **Consolidarea și avansarea relațiilor cu Uniunea Europeană și statele sale membre în vederea implementării Acordului de Asociere și a altor acorduri care urmăresc obiectivul asocierii politice și integrării economice cu UE.**
- **Consolidarea parteneriatelor strategice ale Republicii Moldova cu SUA (i.e. aprofundarea Dialogului Strategic SUA-Moldova) și România (i.e. Parteneriatul Strategic pentru integrare europeană), cu Ucraina, Georgia și alte țări ale Parteneriatului Estic (i.e. implementarea obiectivelor Parteneriatului Estic în domeniul asocierii politice și integrării economice cu UE).**
- **Promovarea unui dialogului politic cu Federația Rusă** cu respectarea intereselor naționale ale Republicii Moldova, a Tratatului de prietenie și cooperare, a principiilor suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova, urmărind obiectivul restabilirii relațiilor comercial-economice prin excluderea barierelor tarifare și netarifare discriminatorii asupra produselor moldovenești.
- **Promovarea unui cadru armonizat de cooperare bilaterală și multilaterală în domeniul dezvoltării cu partenerii internaționali**, urmărind realizarea obiectivelor naționale de dezvoltare în conformitate cu angajamentele stabilite în Agenda 2030 pentru Dezvoltarea Durabilă și a obiectivelor Acordului de Asociere UE-Moldova.

Sectorul de apărare și securitate

- **Consolidarea cooperării cu NATO în domeniul reformării sectorului de apărare și securitate** prin realizarea Planului individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova-NATO 2017-2019 (IPAP), negocierea și aprobarea noului IPAP pentru anii 2020-2022, implementarea celei de-a II-a faze a Inițiativei de Consolidare a Capacităților de Apărare pentru Republica Moldova (DCBI) dedicată transformării sistemului de apărare al Republicii Moldova.
- **Valorificarea cooperării Republicii Moldova cu UE în domeniul securității** în vederea consolidării capacităților instituționale naționale, a inter-operabilității cu agențiile de informații și securitate ale UE și instruirii cadrelor din cadrul sectorului de apărare și securitate.
- **Convenirea cu UE asupra mecanismului de implementare a Acordului privind procedurile de securitate pentru schimbul de informații clasificate.**
- **Consolidarea mecanismului național de recrutare, pregătire, desemnare și participare a experților național în misiuni și operațiuni internaționale.**

- **Inițierea discuțiilor cu UE privind participarea Republicii Moldova în cadrul proiectelor din cadrul programului de Cooperare Structurată Permanentă a UE în domeniul securității și apărării (PESCO).** Având în vedere provocările actuale Moldova ar urma să participe în următoarele proiecte: (1) Școala comună de informare UE, (2) Centrul de Competențe al Misiunii de Formare a Uniunii Europene (TMCC UE), (3) Pachetul de capacități de salvare în caz de dezastru militar, (4) Platforma de partajare a informațiilor, și asistență reciprocă în domeniul securității cibernetice.
- **Promovarea în dialog cu UE a inițiativei de lansare a unei Misiuni UE de Asistență** cu privire la consolidarea rezilienței interne și externe a Republicii Moldova.
- **Explorarea oportunităților statutului de țară-pilot pentru eforturile UE în contractarea amenințărilor hibride.**
- **Elaborarea și implementarea cu suportul UE și SUA a unui sistem național integrat de Avertizare Timpurie și Răspuns Timpuriu (ATRT) la amenințările hibride.** Crearea acestor mecanisme, care vizează consolidarea securității cibernetice, este prevăzută de Strategia securității naționale, sunt însă necesare eforturi suplimentare pentru acoperirea întregului spectru de amenințări hibride la adresa securității naționale. Sistemul de ATRT ar include ca element-cheie un mecanism eșalonat și cuprinzător de colectare, prelucrare și analiza a datelor aferente amenințărilor hibride inclusiv pe filiera militară.
- **Reformarea Serviciului de Informații și Securitate** în scopul consolidării capacităților și competențelor axate pe contractarea amenințărilor externe asupra securității naționale și ordinea constituțională. Crearea unei unități de contrainformații civile cu capacități consolidate, concentrată pe acțiuni de contraspionaj și contracararea eforturilor străine de subminare a securității statului.

Reglementarea conflictului transnistrean

- **Lansarea la nivel național a unui proces autentic de elaborare a unei viziuni unice cu privire la reintegrarea țării,** cu implicarea tuturor instituțiilor naționale competente și cu participarea societății civile.
- **Avansarea în discuțiilor în formatul „5+2” pentru lansarea negocierile pe marginea coșului III,** care vizează reglementarea politică amplă, inclusiv chestiuni instituționale, politice și de securitate.
- **Promovarea în cadrul formatului actual de negocieri „5+2” a principiul de „issue-linkage”,** unde soluțiile de consolidare a măsurilor de încrederii care implică costuri

ne-politice, inclusiv cele deja agreate, să fie implementate în strânsă legătură cu progresul atins în reglementarea politică a conflictului transnistrean.

- **Inițierea discuțiilor în cadrul formatului „5+2” a procesului de evaluare a Misiunii actuale de pacificare și reformatarea acesteia într-o Misiune civilă cu mandat internațional.**
- **Promovarea în cadrul OSCE a importanței consolidării rolului și a instrumentelor Misiunii OSCE în Republica Moldova cu privire la monitorizarea și prevenirea incidentelor în zona de securitate**, după exemplul mecanismul de monitorizare și raportare al Misiunii Speciale OSCE în Ucraina.
- **Obținerea sprijinului comunității internaționale (i.e. ONU, OSCE, UE, SUA, Rusia) și umanitare (ex. Comitetul internațional al Crucii Roșii) pentru inițierea inspecției depozitului de armament de la Cobasna.**

Justiție

- **Modificarea Constituției pentru consolidarea independenței sistemului judecătoresc** prin:
 - Inițierea și adoptarea proiectului de lege pentru modificarea Constituției în vederea anulării termenului inițial de numire a judecătorilor pe cinci ani, uniformizarea modului de numire a judecătorilor din instanțele judecătorești de toate nivelurile și modificarea componenței Consiliului Superior al Magistraturii prin excluderea Procurorului General și al Președintelui Curții Supreme de Justiție ca membri de drept;
 - Elaborarea cadrului legal conex pentru implementarea modificărilor Constituționale.
- **Reformarea Curții Supreme de Justiție** prin revizuirea competențelor și a numărului judecătorilor Curții Supreme de Justiție (CSJ) în vederea asigurării rolului de instanță veridică de casație, cu accent pe unificarea practicii judecătorești. Realizarea acestui scop inevitabil presupune reducerea numărului judecătorilor Curții. Având în vedere practica problematică din ultimii 5-6 ani de numire și promovare a judecătorilor, inclusiv la CSJ, recomandăm instituirea unui mecanism ad-hoc de numire a noii componențe a CSJ, prin concurs public deschis tuturor judecătorilor eligibili din țară și oferirea posibilității de transfer, cu menținerea nivelului de remunerare, judecătorilor actuali ai CSJ care nu vor pleda pentru a rămâne la CSJ. Organul ce va selecta judecătorii urmează a fi unul reprezentativ, compus din foști judecători cu reputație ireproșabilă, reprezentanți ai societății civile, Parlament, Guvern și experți străini cu reputație ireproșabilă. Criteriile principale de selecție a judecătorilor CSJ reformate ar

trebui să fie integritatea, profesionalismul și capacitățile de a se opune influențelor necorespunzătoare.

- **Asigurarea reprezentativității, transparenței și responsabilității Consiliului Superior al Magistraturii prin:**
 - Prevederea expresă în Lega cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) a numărului de judecători aleși din partea fiecărui nivel de instanțe, pentru a asigura o reprezentare proporțională veritabilă a sistemului judecătoresc. Propunem ca din cei șase judecători trei să fie din judecătorii, doi – din curțile de apel și unul de la Curtea Supremă de Justiție. Legea ar trebuie să prevadă și modul de alegere a membrilor supleanți.
 - Prevederea expresă în Legea cu privire la CSM a unui mecanism transparent de alegere a membrilor CSM, cu prevederea unor termene clare pentru anunțarea concursului, documentele ce urmează a fi prezentate de candidați, publicarea din timp a acestora și interzicerea nominalizării candidaților de către colective.
 - Excluderea din Legea cu privire la CSM a instituției de „deliberare” pentru adoptarea hotărârilor, cu excepția examinării cauzelor disciplinare.

- **Revizuirea mecanismelor și criteriilor actuale de evaluare, selecție și promovare a judecătorilor în vederea asigurării evaluării, selecției și promovării în bază de merit și în mod transparent.** Solicitarea asistenței externe pentru a ajuta Consiliul Superior al Magistraturii și colegiile acestuia să-și îmbunătățească criteriile și mecanismele actuale de selecție, promovare și evaluare a judecătorilor, precum și să implementeze noile reguli cu privire la organizarea concursurilor periodice pentru selecția și promovarea judecătorilor în bază de merit și transparent.

- **Evaluarea sistemului de răspundere disciplinară a judecătorilor în vederea asigurării unui sistem eficient de responsabilizare a judecătorilor.** Solicitarea asistenței externe pentru evaluarea sistemului actual de răspundere disciplinară a judecătorilor și a unei misiuni / grup de experți (inclusiv judecători) străini care ar putea asista Inspekția Judiciară și Colegiul Disciplinar pentru o perioadă de cel puțin trei luni în vederea îmbunătățirii activității acestora.

- **Adoptarea unei noi strategii pentru reformarea sau dezvoltarea sectorului de justiție.** Elaborarea, consultarea publică și adoptarea unei noi strategii de reformare sau dezvoltare a sectorului justiției pentru 2020 – 2023. Strategia ar trebui să se concentreze pe cele mai importante priorități, să răspundă nevoilor curente reale, cu stabilirea unor obiective clare și indicatori măsurabili.

- **Abrogarea art. 307 din Codul Penal** în vederea excluderii influenței necorespunzătoare din partea procuraturii asupra judecătorilor.

- **Asigurarea bunei funcționări a Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor în toate instanțele judecătorești, programului E-dosar în toate procuraturile din țară și elaborarea unui sistem electronic unic de evidență a infracțiunilor:**
 - Solicitarea asistenței tehnice externe pentru a asigura buna implementare a ultimei versiuni a Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD) în toate instanțele judecătorești, precum și pentru a sigura capacitatea suficientă a Agenției pentru Administrarea Instanțelor Judecătorești în vederea menținerii și actualizării PIGD în viitor.
 - Solicitarea asistenței tehnice externe pentru finalizarea dezvoltării programului E-dosar în procuratură și implementarea acestuia în toate procuraturile din țară.
 - Solicitarea asistenței tehnice externe pentru elaborarea și implementarea unui sistem electronic unic de evidență a infracțiunilor.

- **Modificarea Constituției cu privire la Curtea Constituțională și a cadrului legal conex:**
 - Mărirea numărului de judecători constituționali de la șase la șapte, mărirea mandatului acestora până la 9 ani și introducerea interdicției de a deține două mandate de judecători constituționali;
 - Modificarea cadrului legal conex cu privire la activitatea Curții Constituționale, prin prevederea expresă a alegerii judecătorilor constituționali prin concurs public și îmbunătățirea procedurii Curții.

- **Adoptarea măsurilor legislative pentru responsabilizarea judecătorilor de instrucție și diminuarea aplicării abuzive a arestării preventive:**
 - În anul 2017, în mod netransparent și fără nicio justificare, Parlamentul a exclus prin lege condiția obligatorie de minim 3 ani de experiență pentru a exercita atribuțiile judecătorului de instrucție. În consecință, mulți judecători de instrucție desemnați nu au experiență suficientă în calitate de judecător, pentru a determina procurorii să respecte drepturile omului în procesele penale. Recomandăm reintroducerea cerinței cu privire la experiența profesională pentru desemnarea judecătorilor care exercită atribuțiile judecătorilor de instrucție;
 - Adoptarea măsurilor legislative care ar crește transparența activității judecătorilor de instrucție și responsabilitatea acestora, cum ar fi publicarea încheierilor cu privire la aplicarea arestului preventiv și asigurarea ședințelor deschise.

- **Accelerarea implementării reorganizării instanțelor judecătorești:**
 - Solicitarea asistenței externe pentru implementarea reformei de reorganizare a judecătorilor și anume suport financiar pentru reconstrucția sau construcția noilor clădiri;
 - Modificarea jurisdicției teritoriale a curților de apel pentru a asigura o repartizare mai uniformă a volumului de lucru între curțile de apel și reducerea volumului de muncă a judecătorilor Curții de Apel Chișinău.

- **Revizuirea rolului Procuraturii Generale și reducerea numărului procurorilor care activează în aceasta:** Regândirea rolului și a structurii Procuraturii Generale, pentru a o transforma într-o subdiviziune care asigură buna funcționare a procuraturii. Această modificare este propusă pentru a spori independența procurorilor ierarhic inferiori.
- **Perfecționarea mecanismelor actuale de evaluare, selecție și promovare a procurorilor în vederea asigurării evaluării, selecției și promovării în bază de merit și în mod transparent:** Solicitarea asistenței externe pentru a ajuta Consiliul Superior al Procurorilor și colegiile acestuia să-și îmbunătățească mecanismele actuale de selecție, promovare și evaluare a procurorilor, în vederea asigurării reale a selecției, promovării și evaluării procurorilor în bază de merit și transparent.
- **Îmbunătățirea procesului de instruire inițială și continuă a judecătorilor și procurorilor în cadrul Institutului Național al Justiției:** Solicitarea evaluării externe a procesului de instruire și a curriculumului în cadrul Institutului Național al Justiției, pentru a stabili dacă acesta corespunde nevoilor curente și reale de formare profesională a judecătorilor și procurorilor și formularea propunerilor de îmbunătățire a activității acestuia.

Anticorupție

- **Îmbunătățirea și eficientizarea mecanismelor de investigare a corupției:**
 - Reducerea competențelor Procuraturii Anticorupție la cauzele de corupție mare și dotarea acestuia cu suficient personal și echipament tehnic pentru a putea investiga cauzele de mare corupție de sine stătător;
 - Solicitarea asistenței tehnice externe pentru investigarea cauzelor celor mai importante, cu accent pe fraudă bancară și Landromatul rusesc;
 - Atribuirea competenței de examinare a cauzelor de corupție mică procurorilor teritoriali;
 - Excluderea urmării penale din competența Centrului Național Anticorupție, cu reducerea respectivă a personalului acestuia și transferul personalului în celelalte organe de urmărire penală.
- **Perfecționarea sistemului de verificare a averii, proprietății, conflictelor de interese și incompatibilităților angajaților din sistemul public:**
 - Revizuirea modului de selectare a inspectorilor de integritate prin excluderea poligrafului și a verificărilor prealabile a candidaților de către Serviciul de Informații și Securitate și Centrul Național Anticorupție;
 - Prevederea prin lege a unui mecanism ad-hoc de selectare a inspectorilor de integritate în vederea completării locurilor vacante, cu implicarea experților străini și a societății civile în procesul de selectare;

- Solicitarea unei misiuni de experți străini pentru a activa pe o perioadă de cel puțin șase luni în cadrul Autorității Naționale de Integritate în vederea asistenței inspectorilor de integritate pentru a-și îmbunătăți metodele de lucru;
 - Verificarea prioritara de către Autoritatea Națională de Integritate a tuturor judecătorilor și procurorilor.
- **Evaluarea eficienței și legalității mecanismului de testare a integrității în sectorul public** – evaluarea mecanismului și a rezultatelor testării integrității în sectorul public efectuat de Centrul Național Anticorupție în 2016 – 2018 în vederea stabilirii oportunității menținerii acestui mecanism.

Drepturile Omului

- **Adoptarea legislației comprehensive care să incrimineze infracțiunile săvârșite din motive de prejudecată, dispreț sau ură, în corespundere cu standardele internaționale:** Adoptarea în regim de urgență și în lectură finală a proiectului de lege nr. 301, adoptat în prima lectură la 8 decembrie 2016. Proiectul de lege a fost supus expertizelor din partea experților Consiliului Europei și ai OSCE/ODIHR, însă versiunea finală încă nu a fost publicată. Fără modificarea Codului Penal și a Codului Contravențional, o serie de infracțiuni de prejudecată și incidente de discurs de ură vor rămâne nesancționate.
- **Perfecționarea cadrului legal privind egalitatea și nediscriminarea prin modificarea legilor nr. 121 și 298:** Modificarea legislative în vederea extinderii listei criteriilor protejate și introducerii unui șir de definiții cheie în domeniul egalității și nediscriminării. La fel, este necesară introducerea competențelor Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (CPPEDAE) de a sesiza Curtea Constituțională și de a aplica direct sancțiuni pentru fapte de discriminare, în vederea asigurării unui remediu național efectiv victimelor discriminării.
- **Alocarea urgentă a resurselor financiare pentru reconstrucția sediului Oficiului Avocatului Poporului (OAP) sau pentru reamplasarea acestuia într-o clădire administrativă existentă:** Reconstrucția sediului a fost prevăzută în Strategia de Reformă a Sectorului Justiției pentru anii 2011-2026. După revizuirea Legii bugetului de stat pe anul 2015, cheltuielile capitale au fost diminuate, ceea ce a făcut imposibilă reconstrucția sediului. Ulterior, Guvernul nu a revenit la acest subiect. În primele trei luni ale anului 2019, OAP a înregistrat 46 de concedii medicale ale angajaților, cu diagnostic legat de boli respiratorii, care se datorează condițiilor a clădirii în care activează.
- **Accelerarea lucrărilor de construcție pentru cele patru case de arest și finalizarea procedurilor de achiziție și demararea procesului pentru construcția**

unui nou penitenciar pentru mun. Chişinău: Construcţia noului penitenciar întârzie cu peste 56 de luni. Condiţiile de detenţie din Penitenciarului nr. 13 din mun. Chişinău încălcă grav drepturile fundamentale ale omului şi demnitatea umană.

- **Consolidarea mandatului Consiliului pentru Prevenirea Torturii (CpPT) în calitate de Mecanism Naţional de Prevenire a Torturii (MNPT):** Clarificarea statutului Consiliului şi îmbunătăţirea prevederilor referitoare la mandatul acestuia, inclusiv din perspectiva cooperării cu Oficiul Avocatului Poporului.

Societate Civilă

- **Adoptarea în lectura a doua a proiectului de Lege privind organizaţiile necomerciale:** Proiectul de lege a fost adoptat în prima lectură la 3 mai 2018. Acesta urmează a fi adoptat fără modificări esenţiale faţă de varianta înregistrată de Guvern.
- **Asigurarea implementării eficiente a Strategiei de Dezvoltare a Societăţii Civile (SDSC) 2018-2020:** Deşi SDSC 2018-2020 a fost adoptată mai mult de un an în urmă, implementarea acesteia este sub risc. Guvernul urma să prezinte un raport despre implementarea SDSC până la 31 martie 2019, ceea ce nu s-a făcut. De asemenea, Parlamentul şi Guvernul încă nu au numit câte 3 reprezentanţi în Comitetul de monitorizare a implementării Strategiei, ceea ce ar trebui să se întâmple cât mai curând posibil.
- **Îmbunătăţirea cadrului legislativ privind transparenţa decizională:** Legislaţia privind transparenţa decizională atât la nivelul Parlamentului, a Executivului şi a autorităţilor publice locale are nevoie de îmbunătăţiri. În 2016-2017, mai multe organizaţii ale societăţii civile au transmis un şir de propuneri Parlamentului, incluzând propuneri de îmbunătăţire a Legii privind transparenţa decizională, Regulamentul Parlamentului, Legea cu privire la accesul la informaţii, etc. Propunerile însă nu s-au soldat cu vreun rezultat. Guvernul, în colaborare cu Parlamentul, ar trebui să reia procesul de îmbunătăţire a legislaţiei respective, cu implicarea organizaţiilor societăţii civile.
- **Asigurarea transparenţei decizionale prin:**
 - Asigurarea funcţionalităţii şi accesul publicului la platforma electronică E-legislaţie. Platforma ar trebui să cuprindă toată informaţia cu privire la actele normative: proiectele actelor normative, împreună cu notele informative, sinteza obiecţiilor şi comentariilor, toate versiunile proiectelor şi proiectul final adoptat;
 - publicarea regulată a planurilor legislative anuale ale Parlamentului, Guvernului şi ministerelor, care nu sunt publicate deloc sau sunt foarte generale;
 - publicarea fără excepţii, de către ministere, Guvern sau Parlament, a tuturor proiectelor de acte normative, în vederea consultării publice;
 - publicarea fără excepţii şi până la adoptarea proiectelor de lege, a sintezei obiecţiilor şi comentariilor/tabelul divergenţelor în urma consultărilor publice fie pe

paginile web ale instituțiilor publice responsabile de proiect, fie pe platforma www.particip.gov.md.

- **Modificarea Codului Fiscal cu privire la organizațiile necomerciale:** Regimul fiscal aplicat organizațiilor necomerciale (asociațiilor obștești, instituțiilor private și fundațiilor) este neclar și dificil de aplicat în practică. Strategia de Dezvoltare a Societății Civile 2018-2020 prevede perfecționarea legislației fiscale aplicate organizațiilor societății civile (Obiectivul specific 2.4.) prin: (1) perfecționarea și unificarea într-un capitol separat al Codului fiscal a reglementărilor privind impozitul pe venit aplicat organizațiilor necomerciale și (2) perfecționarea legislației fiscale privind TVA în raport cu OSC cu statut de utilitate publică. Este nevoie ca aceste modificări să fie făcute în cadrul unui grup de lucru creat de Ministerul Finanțelor, la care să participe și reprezentanți ai organizațiilor necomerciale.
- **Asigurarea implementării Legii 2% prin:**
 - Asigurarea posibilității practice pentru persoanele care exercită profesiile liberale (avocați, notari, executori judecătorești, administratorii autorizați și mediatori) să facă desemnări procentuale, prin includerea în formularul DAJ17 (depus de aceste categorii de persoane) a câmpului privind desemnarea 2%, similar formularului tipizat pentru persoane fizice CET17;
 - modificarea hotărârii Guvernului nr. 1026/2010 privind organizarea activității de inspectare financiară pentru a prevedea atribuția de control al utilizării sumelor 2% de către Inspekția Financiară, care va începe activitatea în anul 2020.
- **Perfecționarea cadrului legal cu privire la filantropie și sponsorizare:** Cadrul legal este ambiguu, neadaptat la necesitățile actuale, nu reglementează în mod clar modul de realizare a activităților de sponsorizare și filantropie, etc. Toate acestea duc la faptul că organizațiile necomerciale nu utilizează aceste mecanisme, sau le utilizează foarte rar. Ministerul Justiției a început elaborarea unui proiect de lege privind modificarea Legii cu privire la filantropie și sponsorizare nr. 1420/2002. Este nevoie ca acest proiect să fie redactat în colaborare cu sectorul neguvernamental. De asemenea, este necesară revizuirea mecanismului de deducere a donațiilor pentru scopuri filantropice și de sponsorizare din Codul Fiscal, care este nefuncțional.
- **Perfecționarea cadrului legal privind finanțarea directă a organizațiilor societății civile de către stat prin:**
 - Cadrul legal privind finanțarea de stat a organizațiilor societății civile este incoerent. Deși în 2018 statul a alocat circa EUR 2.4 mln pentru finanțarea directă a acestora, fiecare minister și agenție decide de sine-stătător regulile de finanțare. Este necesară elaborarea unui mecanism-cadru de acordare a finanțării directe organizațiilor societății civile de către stat, care să uniformizeze condițiile și procedurile de acordare a finanțării și să stabilească reguli unice pentru toate instituțiile de stat și să asigure transparența alocării acestor fonduri. Cadrul

general pentru aceasta urmează a fi prevăzut în noua Lege cu privire la organizațiile necomerciale.

- Este necesară planificarea strategică și bugetară atât la nivel național, cât și la cel local a finanțării de stat a organizațiilor societății civile, extinderea domeniilor de cooperare între stat și organizațiile societății civile, precum și elaborarea sistemului de monitorizare și evaluare a implementării proiectelor finanțate de stat.